

og bliver præsenteret for en serie fremragende kort over byens historie i samme målestok (1:5.000) og ligeså to kort over omegnen. Der er indtegnet erhvervs- og socialtopografi på grundlag af det mest detaljerede kort: matrikelkortet fra 1870. For at understrege formålet med bogen er der også gengivet et matrikelkort uden tekst og påtegninger, som man selv kan (kopiere og) bruge som arbejdskort i sit eget videre arbejde med byens historie og sammenligninger med andre købstæder.

En lille anke kan dog anføres til sidst: at folketællingerne ikke i højere grad er blevet inddraget i materialet og gengivet i de udvalgte år med oplysninger om beboerne i ejendommene, f.eks. 1870-folketællingen. Den har forfatteren brugt i sit arbejde. Det vil derfor kun være en beskeden udvidelse af atlasset, som ville koble socialtopografien sammen med byens demografi og gøre det endnu mere brugbart, også for f.eks. slægtsforskere.

Alt i alt har vi her et fornemt arbejdsredskab til byernes historie på nordisk plan, som forhåbentlig vil udkomme uden alt for store spring mellem de planlagte bind.

Per Grau Møller

Peter Kier: *Atlas over Øster Løgum sogn*. Udgivet ved Tage Morsing. (Skrifter udgivne af Historisk Samfund for Sønderjylland, 65, 1987). 129 s.

I 1820'erne sad sognepræst i Øster Løgum sogn Peter Kier (1771-1824) og udarbejdede et ganske enestående kildemateriale til belysning af sit sogn, en trods titlen ganske detaljeret sognebeskrivelse: »Østerlygum sogn kort beskrevet,« et arbejde, der får sin ganske særlige værdi, fordi skildringen kan suppleres ikke blot med præstens

smukke tegninger og panoramaer fra forskellige dele af sognet, men også med en lang række store farvelagte kort, som præsten udarbejdede i årene 1811-22.

Det store arbejde foreligger nu i en monumental udgave, i formatet 42 × 34 cm. I en indledning redegør udgiveren for den virkelystne pastor Kiers liv, derefter gengives provst Peter Paulsens mindeartikel om Kier fra 1834, og efter Kiers egen redegørelse for »Tanker om at udarbejde en sognekrønike i hvert pastorat« følger hans topografi over Øster Løgum sogn, med skildring først af naturforholdene og den administrative inddeling og derefter af de enkelte lokaliteter og landbrugsdriften dér og de supplerende indtægtskilder, som tørvegravning, fiskeri, husflid og håndværk, med en samlet oversigt til sidst. Oprindeligt skulle arbejdet have indeholdt yderligere to hovedafsnit, om sognets historie og om kulturhistoriske forhold, sognets institutioner og skik og brug, men disse afsnit blev aldrig færdigskrevet og er udeladt i udgaven.

Efter topografien følger en ordliste med forklaringer samt en litteraturliste og dernæst en indledning til atlasdelen, med en redegørelse for kortenes plads i kartografiens historie og for Kiers evner på dette område. Af originalmanuskriptets 45 kort er i atlasafsnittet gengivet 33, idet de resterende kort er ufærdige og derfor udeladt. Kiers grundlag var landmålerkort, som han eftertegnede og forstørrede op, farvelagde og tilføjede stednavne, med danske navneformer i stedet for landmålerens tyske. Arbejder man med 1800-årenes landbrugshistorie eller med områdets lokalhistorie, har man her med denne udgave et enestående, lettilgængeligt materiale.

Ole Degn